

PROVOCĂRI PENTRU SISTEMUL COMERCIAL INTERNAȚIONAL ÎN CONTEXTUL INSECURITĂȚII GLOBALE

CHALLENGES FOR THE INTERNATIONAL TRADING SYSTEM IN THE CONTEXT OF GLOBAL SECURITY

Natalia LOBANOV

PhD habilitat, Professor,

Academy of Economic Studies of Moldova, Moldova,

ORCID [0000-0003-3800-9038](https://orcid.org/0000-0003-3800-9038)

E-mail: lobanov.natalia@ase.md

Abstract: *The article analyzes the challenges to the security and functionality of the international trade system, consisting of the trade flows between the states of the world, as well as a series of international regulatory institutions. Among the main challenges we mention military and trade conflicts, divergent growth trends in different regions, volatility of raw material prices, economic instability, governance issues within the World Trade Organization, the increase in the number and importance of regional trade agreements that gradually shift the focus of to the multilateral trade system to regional rules, the friendshoring trend. These factors increase the fragmentation of the single trade space, by eroding the basic principles of the international trade system, such as non-discrimination (the most favored nation clause, equal treatment for domestic and foreign products), progressive trade liberalization, predictability through consolidation and transparency, promoting fair competition, encouraging economic development and reforms. The outlook for the international trading system remains uncertain. At the same time, even if in the current conditions the countries aim, as a priority, to protect their national interests, we mention that from a strategic point of view, all WTO members will benefit from the development of multilateral cooperation. Thus, it is extremely important that the efforts of the world community support the multilateral systemic development of trade relations.*

When conducting the study, methods such as the systemic approach, analysis and synthesis, generalization, comparative analysis were used. International statistical data, WTO, UNCTAD publications, official documents of the European Union, international publications were used as informational support.

Keywords: *global economy, international trade system, instability, fragmentation, WTO.*

UDC: 339.52:339.9

JEL Classification: F13, F53.

ÎNTRUCERE

În momentul de față economia mondială se află în punctul de schimbare a tendințelor pe termen lung care s-au dezvoltat în ultimul sfert de secol. Condițiile convenționale care au susținut globalizarea în ultimele decenii, și anume banii ieftini, energie în cantitate suficientă, forță de muncă ieftină, logistică globală relativ ieftină – nu mai funcționează.

Agravarea contradicțiilor politice și economice dintre state, poate fi considerată drept principala provocare pentru sistemul comercial internațional, dar și sursă a instabilității economiei globale. Războiul Federației Ruse împotriva Ucrainei a devenit un declanșator pentru multe probleme în economia globală. Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică estimează că în 2023, războiul din Ucraina ar putea costa PIB-ul global 2,8 trilioane de dolari producție pierdută [1]. Are loc o redistribuire vădită a resurselor în favoarea sectoarelor economiei care lucrează pentru război. Cheltuielile pentru demografie, dezvoltare durabilă, mediu, educație și sănătate sunt în scădere relativă.

Instabilitatea este o caracteristică a economiei globale, iar incertitudinea și riscurile negative în ce privește perspectivele economice persistă.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Deși se evidențiază o redresare a economiei globale în urma pandemiei și a crizei energetice din 2022, tendințele de creștere sunt din ce în ce mai divergente pe plan global, iar perspectivele pe termen mediu sunt considerate „mediocre”.

Se conturează îngrijorări legate de reintensificarea inflației, în deosebi în țările în dezvoltare, de criza pieței imobiliare din China, volatilitatea prețurilor la materii prime, fragmentarea geopolitică. De asemenea, riscuri noi au apărut în urma conflictului dintre Israel și Palestina.

Conform datelor Fondului Monetar Internațional (FMI), în 2022 PIB-ul mondial a înregistrat o creștere de 3,5%. În raportul „World Economic Outlook” publicat în luna octombrie 2023, FMI a menținut estimarea creșterii economice globale la 3% pentru anul 2023, însă a redus prognoza pentru anul 2024 de la 2,9% la 2,8%. Se așteaptă că economiile avansate vor încetini de la 2,6% în 2022 la 1,5% în 2023 și 1,4% în 2024. În SUA, se prognozează o încetinire a creșterii de la 1,1% în 2023, la 0,8% în 2024, în mare parte datorită impactului continuu al majorării puternice a ratelor dobânzilor din ultimul an și jumătate [2].

În ce privește economia europeană, aceasta și-a pierdut avântul în 2023 pe fondul unui cost ridicat al vieții, al cererii externe slabe și al înăsprii monetare. Prognoza de toamnă a Comisiei Europene revizuieste creșterea PIB-ului UE în scădere în comparație cu proiecțiile sale de vară. În ansamblu, prognoza de toamnă prevede o creștere a PIB-ului în 2023 cu 0,6% atât în UE, cât și în zona euro, cu 0,2 puncte procentuale sub prognoza de vară a Comisiei. Se estimează, că în 2024 creșterea PIB-ului UE va fi de 1,3%. Aceasta este încă o revizuire descendentă în raport cu prognoza din vară. În zona euro, creșterea PIB-ului este proiectată să fie ușor mai scăzută, la un nivel de 1,2%. În 2025, odată cu diminuarea inflației, se așteaptă ca creșterea să ajungă la 1,7% pentru UE și 1,6% pentru zona euro [3].

În cele 27 de țări din Uniunea Europeană, creșterea prețurilor în termeni anuali în septembrie 2023 a fost de 4,9%. Față de luna precedentă, prețurile în UE au crescut cu 0,3%. Cea mai scăzută inflație anuală din septembrie a fost observată în Danemarca (0,6%) și Belgia (0,7%). Mai mult, în Olanda, deflația anuală a fost înregistrată la un nivel de 0,3%. Cea mai mare creștere a prețurilor de consum a fost înregistrată în Ungaria (12,2%), România (9,2%) și Slovacia (9,0%). În Germania, inflația anuală a scăzut la 4,3% de la 6,4% în august. În Franța, prețurile au crescut cu 5,7% în septembrie, la fel ca în august. În Italia, inflația a crescut la 5,6% de la 5,5% cu o lună mai devreme. Se estimează, că inflația a scăzut la un minim din ultimii doi ani în zona euro în octombrie și va continua să scadă. Se așteaptă, că inflația în zona euro va fi de 5,6% în 2023 și de 2,9% în 2024 - încă departe de obiectivul de 2% anual, pe care Banca Centrală Europeană încearcă să-l atingă prin creșterea ratelor dobânzilor [4].

În ce privește inflația globală, conform previziunilor FMI, aceasta va scădea de la 8,7% în 2022 la 6,8% în 2023 și 5,2% în 2024. Se estimează, că inflația de bază va scădea mai treptat, iar previziunile privind inflația pentru 2024 au fost revizuite în sus. Rezolvarea recentă a controverselor privind plafonul datoriei din SUA și acțiunile guvernamentale decisive de la începutul anului 2023 pentru a limita tensiunile din sectoarele bancare în SUA și Elveția au redus riscurile imediate ale turbulențelor din sectorul financiar. Măsurile adoptate au atenuat riscurile negative asupra perspectivelor de dezvoltare. Cu toate acestea, riscurile referitoare la creșterea economică globală persistă și este posibilă înrăutățirea situației.

Inflația ar putea rămâne ridicată și chiar să crească dacă vor avea loc șocuri, inclusiv cele asociate cu situația în Ucraina și evenimente meteorologice extreme, care să conducă la o politică monetară mai restrictivă. Turbulențele din sectorul financiar ar putea reveni pe măsură ce piețele se adaptează la înăsprirea în continuare a politicilor băncilor centrale [5].

„Economia globală se află într-o situație precară”, spune Indermeet Gill, economist șef și vicepreședinte senior pentru economia dezvoltării la Grupul Băncii Mondiale. „Toate regiunile, cu excepția Asiei de Est și de Sud, sunt departe de dinamismul de dezvoltare necesar pentru eradicarea sărăciei, combaterea schimbărilor climatice și refacerea capitalului uman” [6].

Banca Mondială a apreciat, în octombrie 2023, că răspândirea efectelor negative este în curs de desfășurare și a estimat, că Asia va avea o creștere de 4,5% în 2024, în timp ce înainte de vară, instituția miza pe o creștere de 4,8% a PIB-ului în această regiune. O posibilă sursă a instabilității economice provine din China, a cărei redresare economică ar putea încetini, parțial ca urmare a problemelor nerezolvate din sectorul imobiliar, ceea ce va avea efecte negative transfrontaliere. Căderea companiei Evergrande, al doilea cel mai mare dezvoltator imobiliar din China, „dezvăluie explozia unei bule imobiliare care a fost în pregătire de zeci de ani, ducând la o scădere severă a cererii interne și a investițiilor, împovărând economia în general”, consideră Xin Sun, specialist în economia chineză [7].

După cum arată prognozele recente ale Băncii Mondiale, șocurile suprapuse ale pandemiei, războiul din Ucraina și o recesiune economică bruscă pe fondul înăsprirei condițiilor globale de creditare au împiedicat evoluția economică în țările emergente și în dezvoltare pentru o lungă perioadă de timp, iar situația nu se va schimba în viitorul apropiat. Activitatea economică așteptată în aceste țări până la sfârșitul anului 2024 va fi cu aproximativ 5% sub nivelul prognozat înainte de pandemie. Țările cu venituri mici au suferit pagube enorme, în special cele mai sărace. În mai mult de o treime din aceste țări, veniturile pe cap de locuitor în 2024 vor rămâne sub nivelurile din 2019. Ca urmare a acestei creșteri lente a veniturilor, sărăcia extremă se va accentua în multe țări cu venituri mici.

„Multe economii emergente se luptă să abordeze o creștere economică slabă, o inflație constantă ridicată și un nivel ridicat al datoriei. Dar noi pericole, cum ar fi posibilitatea unei răspândiri mai largi a efectelor reparației tensiunilor financiare în economiile avansate, ar putea înrăutăți situația acestora”, a declarat Ayhan Kose, economist șef adjunct la Grupul Băncii Mondiale. „Politicienii din aceste țări trebuie să acționeze rapid pentru a preveni contagiunea financiară și pentru a atenua vulnerabilitățile interne pe termen scurt” [8].

Astfel, constatăm, că redresarea economică globală rămâne lentă, cu divergențe tot mai mari între regiuni, cu accentuarea fragmentării spațiului global, ceea ce contravine principiilor de bază a sistemului comercial internațional.

În anul 2022 comerțul global a atins un record de 32 de trilioane de dolari, dar tendința a devenit negativă în a doua jumătate a anului, pe fondul înrăutățirii condițiilor economice și al incertitudinii în creștere [9].

Conform prognozelor Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) publicate în octombrie 2023, volumul comerțului global de mărfuri este de așteptat să crească cu 0,8% în acest an, mai puțin de jumătate din creșterea de 1,7% prognozată în aprilie. Creșterea de 3,3% proiectată pentru 2024 rămâne practic neschimbată față de estimarea anterioară. Încetinirea comerțului pare să aibă o bază largă, acoperind un număr mare de țări și o gamă largă de produse, în special anumite categorii industriale, cum ar fi metalele, echipamentele de birou și de telecomunicații, textilele și îmbrăcăminte [10].

Raportul privind dezvoltarea lanțurilor valorice globale (LVG) elaborat de OMC și publicat în anul 2023, subliniază riscurile tot mai mari ale dependenței de câteva economii pentru anumite produse și evidențiază vulnerabilitatea LVG în fața tensiunilor comerciale în creștere și a crizelor globale [11].

În ultimii ani, lanțurile valorice globale au fost perturbate de o serie de factori: amenințările cibernetice, războiul comercial dintre SUA și China, pandemia, șocuri climatice, conflictul militar din Ucraina. Cooperarea politică internațională a slăbit și ea în perioada dată. Combinația acestor tendințe a condus la o regândire a lanțurilor globale de aprovizionare și a adus sustenabilitatea în prim-plan, în special ce ține de produse strategice. Astfel, odată cu creșterea cererii de semiconductori, jucători mondiali precum SUA, China și UE își subvenționează puternic capacitatea de producție internă într-un efort de a reduce dependența de lanțurile de aprovizionare. În acest context, guvernul francez a semnat un acord cu STMicroelectronics și GlobalFoundries pentru a construi o uzină de semiconductori, care prevede subvenții guvernamentale. Costul total al proiectului este de 7,5 miliarde de euro, investiția guvernului francez în uzină este de 2,9 miliarde de euro. Dimensiunea investiției guvernamentale în uzină a stârnit dezbateri în Franța, după retrogradarea ratingului de credit al țării la AA din cauza datoriei excesive a guvernului (111,6% din PIB). Criticii proiectului atrag atenția către așa-numita „cursă a subvențiilor”, în care producătorii de cipuri solicită investiții suplimentare în timpul fazei de construcție a uzinelor, profitând de dorința guvernelor de a asigura independența față de livrările importate [12].

Un alt exemplu. Guvernul german va subvenționa planurile companiei americane Intel de a produce cipuri și instalații de semiconductori în Magdeburg. Securitatea lanțului de aprovizionare european a intrat în centrul atenției, parțial ca urmare a COVID-19. Intel preconizează că construcția va costa în jur de 30 de miliarde de euro și va crea aproximativ 3000 de locuri de muncă. În februarie 2022, Intel a cerut guvernului german să mărească asistența guvernamentală deja convenită pentru construirea a două uzine de cipuri în Magdeburg. Solicitarea a fost justificată de creșterea costurilor la energie și materii prime. În 2022, Germania a oferit aproximativ 6,6 miliarde de euro subvenții pentru a sprijini proiectul [13].

În contextul asigurării securității economice naționale, conceptul de friendshoring capătă aplicație practică. Acesta se bazează pe construirea lanțurilor de producție și comerț în cadrul unor blocuri de țări care cooperează în alte domenii (organizații de integrare, militare) și cu care riscul de conflicte este minim. Se întâmplă atunci când un guvern impune întreprinderile să restructureze lanțurile de aprovizionare, deplasând producția de la rivalii geopolitici către puterile prietene. Interzicerea sau limitarea investițiilor companiilor americane în sectorul tehnologic al Chinei în august 2023 este un exemplu. Restricțiile vizează capitalul privat, capitalul de risc, întreprinderile mixte și investițiile în proiecte noi [14]. Friendshoring-ul este similar cu nearshoring-ul, care mută producția mai aproape de casă. Ambele politici vizează consolidarea securității comerciale. Ele au un cost, deoarece atunci când politica, mai degrabă decât profitul, determină locul în care sunt fabricate bunurile, este probabil că producția va fi mai puțin eficientă [15]. Mai mult, acest fapt este probabil să crească decalajul tehnologic și dezechilibrele de dezvoltare în economia globală și ar putea duce la o polarizare mai mare între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare, tendință care a devenit deja destul de evidentă în ultimii ani. Eșecul Runderi Doha este o mărturie în acest sens.

Această Rundă lansată în 2001, și planificată inițial să dureze trei ani, nu a putut fi încheiată din cauza diferențelor de opinie profunde dintre statele membre ale OMC.

Obiectivul principal al Rundeii este liberalizarea economiei globale prezentată ca un program de dezvoltare care să permită țărilor cel mai puțin dezvoltate să acceseze piețele țărilor bogate [16]. Dintre blocajele deosebit de importante, care împiedică realizarea obiectivelor Rundeii, putem numi pe de o parte, ratele de deschidere ale țărilor în curs de dezvoltare în ceea ce privește taxele vamale, iar pe de altă parte, subvenții din partea țărilor dezvoltate, în special pentru produsele agricole, acuzate că denaturează concurența și împiedică accesul pe piață pentru țările în curs de dezvoltare.

Deși statele membre încearcă în mod regulat să relanseze Runda Doha, totuși, deteriorarea relațiilor interstatale și revenirea protecționismului sumbinează sistemul comercial internațional. Din cauza imposibilității depășirii intereselor uneori contradictorii ale membrilor săi, se constată în ultimii ani o revenire la acorduri regionale sau bilaterale, care nu sunt în deplin acord cu dinamica multilaterală.

Conform datelor Organizației Mondiale a Comerțului, numărul total de acorduri comerciale regionale în vigoare a crescut de la 98 în anul 2000 la 360 în 2023 [17]. Marea majoritate a acordurilor regionale sunt încheiate sub formă de acorduri de liber schimb (ALS). Conform regulilor OMC, ALS și uniunile vamale sunt excepții de la regula generală a OMC, deoarece oferă anumite beneficii și preferințe pentru un număr limitat de participanți, ceea ce nu corespunde principiului de bază al națiunii celei mai favorizate. Dar normele OMC nu împiedică încheierea de acorduri privind zonele de liber schimb și uniuni vamale, cu condiția ca astfel de acorduri să contribuie la dezvoltarea comerțului liber și să nu conducă la crearea de obstacole în calea comerțului între participanții săi și țările terțe.

Totodată, conținutul acordurilor comerciale regionale s-a schimbat semnificativ. Pe lângă reducerea tarifelor și eliminarea barierelor netarifare între teritoriile vamale unite într-o zonă de liber schimb, acordurile reglementează aspectele legate de proprietatea intelectuală, dezvoltarea durabilă, investițiile, drepturile consumatorilor și standardele de mediu.

O altă provocare pentru sistemul comercial internațional este criza organului de apel al OMC declanșată la sfârșitul anului 2019, din cauza refuzului Statelor Unite să aprobe numirea de noi judecători în Organul de soluționare a litigiilor (OSL) odată cu plecările planificate. Fără un număr suficient de judecători, OSL nu mai poate funcționa, ceea ce înseamnă în mod concret că conflictele comerciale, legate de exemplu de subvenții sau bariere comerciale nejustificate, nu vor mai putea găsi soluții dezvoltate într-un cadru multilateral. Această situație deschide ușa multiplelor acorduri locale, bilaterale [18].

În absența instrumentului eficient pentru a regla diferendele comerciale între statele, funcționarea sistemului comercial internațional riscă să fie perturbată. Membrii OMC întâmpină dificultăți în stabilirea, negocierea și încheierea acordurilor comerciale, atât pentru problemele restante, cât și pentru problemele noi. Prin urmare, în condiții de instabilitate globală sunt necesare măsuri proactive pentru a proteja rolul vital al OMC în dezvoltarea sistemului comercial multilateral.

CONCLUZII

Instabilitatea economică este o caracteristică a dezvoltării economiei globale, exprimată prin modificări semnificative cauzate de întreruperea conexiunilor existente în relațiile economice internaționale, pierderea dinamismului sistemului economic, incapacitatea de a se adapta rapid la schimbările parvenite.

Perspectivile sistemului comercial internațional rămân incerte pe fondul tensiunilor geopolitice în curs, precum și al preocupărilor legate de inflație și prețuri ridicate ale materiilor prime. Una din consecințele răspândirii friendshoring-ului ar putea fi

fragmentarea spațiului comercial unic, excluderea țărilor sărace care au cel mai mult nevoie de comerțul global pentru a deveni mai bogate și mai democratice. Fapt va crește riscul ca acestea să devină state eșuate, teren fertil pentru creșterea migrației ilegale și a rețelelor criminale internaționale.

Este necesară căutarea unor noi abordări în dezvoltarea modelului de reglementare multilaterală în cadrul sistemului comercial internațional. Trebuie luate măsuri proactive pentru a proteja rolul vital al OMC în dezvoltarea sistemului comercial multilateral, deoarece dinamica pozitivă a economiei globale este parțial rezultatul a două dintre cele mai fundamentale principii ale sistemului comercial: fluxul fără restricții al comerțului internațional și furnizarea unei platforme constructive și echitabile pentru țări de a soluționa diferendele comerciale. Pacea, de asemenea, este rezultatul încrederii și cooperării internaționale generate și consolidate de sistem.

BIBLIOGRAFIE

1. DNIPROPETROVSK INVESTMENT AGENCY. Какой будет динамика мировой экономики в 2023 году. Опубликовано - 18.01.2023. [viewed 10 December 2023]. Available from: < <https://dia.dp.gov.ua/ru/kakoj-budet-dinamika-mirovoj-ekonomiki-v-2023-godu/> >.
2. INTERNATIONAL MONETARY FUND. WORLD ECONOMIC OUTLOOK. Navigating Global Divergences .Oct.2023 [viewed 10 December 2023]. Available from: <<https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>> .
3. EUROPEAN COMMISSION. PRESS RELEASE. 15 november 2023. Autumn 2023 Economic Forecast: A modest recovery ahead after a challenging year. [viewed 13 December 2023]. Available from: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_5743>.
4. JORGE LIBOREIRO. L'économie de l'UE perd de son dynamisme en raison de la guerre en Ukraine, de l'inflation, des catastrophes naturelles et de la hausse des taux d'intérêt. EURONEWS. Publié le 11/09/2023. [viewed 13 December 2023]. Available from: <<https://fr.euronews.com/business/2023/09/11/leconomie-de-lue-perd-de-son-dynamisme-en-raison-de-la-guerre-en-ukraine-de-linflation-des>> .
5. FONDS MONETAIRE INTERNATIONAL. PERSPECTIVES DE L 'ECONOMIE MONDIALE. RÉSILIENCE À COURT TERME, DIFFICULTÉS PERSISTANTES. JUILLET 2023. [viewed 10 December 2023]. Available from: <<https://www.imf.org/fr/Publications/WEO/Issues/2023/07/10/world-economic-outlook-update-july-2023>> .
6. LA BANQUE MONDIALE. COMMUNIQUÉS DE PRESSE. 06 JUIIN 2023. Une économie mondiale fragilisée dans un contexte de taux d'intérêt élevés. [viewed 10 December 2023]. Available from: < <https://www.banquemondiale.org/fr/news/press-release/2023/06/06/global-economy-on-precarious-footing-amid-high-interest-rates> >.
7. SÉBASTIAN SEIBT. Comment la Chine risque d'exporter ses déboires économiques. [viewed 10 December 2023]. Available from: <<https://www.france24.com/fr/%C3%A9co-tech/20231003-comment-la-chine-risque-d-exporter-ses-d%C3%A9boires-%C3%A9conomiques>> .
8. ВСЕМИРНЫЙ БАНК. Пресс релиз. 6.06. 2023. Неустойчивость мировой экономики на фоне высоких процентных ставок. [viewed 4 December 2023].

- Available from: < <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/press-release/2023/06/06/global-economy-on-precarious-footing-amid-high-interest-rates> >.
9. ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ. Доклад ЮНКТАД: мировая торговля замедляется, но перспективы позитивные. 23 марта 2023. [viewed 4 December 2023]. Available from: < <https://news.un.org/ru/story/2023/03/1439067> >.
  10. RALPH OSSA. Quelles sont les perspectives de croissance du commerce mondial en 2023 et 2024? [viewed 10 December 2023]. Available from: < https://www.wto.org/french/news_f/archive_f/tfore_arc_f.htm >.
  11. ORGANISATION MONDIALE DU COMMERCE. Rapport 2023 sur le développement des CVM: des CVM durables et résilientes en des temps agités. [viewed 4 December 2023]. Available from: < https://www.wto.org/french/news_f/news23_f/publ_16nov23_f.htm >.
  12. THÉOPHANE HARTMANN. France signs off €7.5bn chip factory. 6.06.2023. [viewed 10 December 2023]. Available from: < <https://www.euractiv.com/section/industrial-strategy/news/france-signs-off-e7-5bn-chip-factory/> >.
  13. SEMI-CONDUCTEURS: L'ALLEMAGNE CASSE SA TIRELIRE POUR OBTENIR LA FUTURE USINE D'INTEL. Par Euronews avec AFP. Publié le 20/06/2023. [viewed 4 December 2023]. Available from: < <https://fr.euronews.com/2023/06/20/semi-conducteurs-lallemagne-casse-sa-tirelire-pour-obtenir-la-future-usine-dintel> >.
  14. U.S. DEPARTMENT OF THE TREASURY. PRESS RELEASES, August 9, 2023. Treasury Seeks Public Comment on Implementation of Executive Order Addressing U.S. Investments in Certain National Security Technologies and Products in Countries of Concern. [viewed 10 December 2023]. Available from: < <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy1686> >.
  15. THE ECONOMIST EXPLAINS. What is “friendshoring”? The Economist. Aug 30th 2023 [viewed 10 December 2023]. Available from: < <https://www.economist.com/the-economist-explains/2023/08/30/what-is-friendshoring> >.
  16. ORGANISATION MONDIALE DU COMMERCE. La Déclaration de Doha expliquée. [viewed 4 December 2023]. Available from: < https://www.wto.org/french/tratop_f/dda_f/dohaexplained_f.htm >.
  17. ORGANISATION MONDIALE DU COMMERCE. Accords commerciaux régionaux. [viewed 14 December 2023]. Available from: < https://www.wto.org/french/tratop_f/region_f/region_f.htm >.
  18. PARLEMENT EUROPEEN. La crise de l'Organe d'appel de l'OMC (débat) Mardi 26 novembre 2019 – Strasbourg. [viewed 14 December 2023]. Available from: < https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2019-11-26-ITM-017_FR.html >.